

Szomorú 2020-as IgNobel-díjak bogarasoknak

A mulatságos, de elgondolkoztató tudományos eredményeket elismerő IgNobel-díjakat 30. alkalommal adták volna át 2020. szeptember 17-én a Harvard Egyetemen. A koronavírus-járvány – mint életünk annyi részében – azonban itt is közbeszólt: az időpont megmaradt, de a szokásos gálaest helyett teljes mértékben online, az interneten követhető eseményre kellett átalakítani az estét (videó: https://www.youtube.com/watch?v=AmkypdhYX0&feature=emb_imp_woyt). A korábbi események is előben követhetőek voltak az interneten, de a 2020-es alkalom volt az első, amikor a színháztermi előadásra nem kerülhetett sor.

A szervezők láthatóan jelentős erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a három évtized alatt megalapozott szokásokból a lehető legtöbbet megőrizték. Nem maradhatott el a kétszavas 'Welcome, welcome', illetve az ugyancsak kétszavas 'Goodbye, goodbye' beszéd. A papírrepülő-dobálást ezúttal sok különböző helyszínen, mindenki a maga szórakoztatására végezte háromszor is a műsor alatt, de persze a szokásos emberi célpont nélkül. Megkísérelték a színpadi papírrepülő-sepregetést is egy néhány másodperces bevágás formájában: a feladatot Roy Glauber-tól 2019-ben átvevő Mikhail Lukin egy majdnem teljesen üres színpadról távolított el speciális seprűjével egy darab papírrepülőt. Az előadások időkorlátait betartató Miss Sweetie Poo helyét zenészek vették át az online térben, de sok, a díjátadónak jellegzetes hangulatot adó apróságnak nem sikerült megtalálni az online folytatását. Minden bizonnyal ez is az oka annak, hogy az előző éveknél lényegesen rövidebb, mindössze 70 perces lett az est. Habár a díjazott eredmények semmiben nem maradtak el a korábbiaktól, összességében minden idők legszomorúbb IgNobel-díjátadója volt a 2020-as. A Harvard Egyetem Sanders-színháztermében rendszeresen összehúzó 1000-nél is több néző lelkesedése nagyon hiányzott az estéből. Szintén nem sikerült helyettesíteni a 'Moment of Science' elnevezésű, színpadi kísérleti bemutatókat.

Ami szintén hiányzott az idén, az a kémiai IgNobel-díj. A vegyészek egy részének nagy bánatára, másik részének hatalmas örömeire kémikus 2020-ban nem került az elismertek közé.

Az este fő témáját a leghelyesebb az eredeti angol szóval viszaadni: BUGS. Ahogy Marc Abrahams ceremóniamester előre is elmondta, ennek a szónak több jelentése van, néhányat felelevenítettek a díjátadó alatt, néhányat nem. Maga a díj egy papírlapokból hajtogatott doboz volt, a vele járó pénzjutalom pedig az utóbbi évek szokását követve egy darab egybillió zimbabwei dolláros bankjegy. A járvány ennek a beszerzését is megnehezítette, ezért a díjazottak most először valódi hamisítványt kaptak az eredeti papírpénz helyett.

Az élő díjátadók hagyományait követve az online térben is megtartották egy négyfelvonásos miniopera ősbemutatóját, amelynek címe *Álmodj, kis csótány* volt. A cselekmény Franz Kafka *Átváltozás* című novellájának fordítottja: egy csótány álmában emberré alakult át, s a történet előrehaladtával minden ember rá-

jött arra, hogy korábban valamilyen rovar volt. A miniopera is szigorú távolságtartással készült: minden énekes és zenész a saját otthonában vagy a szabadban, egyedül énekelt vagy játszott, kivéve a végig maszkot viselő, négytagú zenekart. A produkció zenei színvonala a színpad varázsa nélkül jelentősen elmaradt a korábbi éveken megszokottól.

Jobban sikerültek a 24/7 előadások, ezek során egy tudós egy teljes tudományos cikket mond el 24 másodpercben, majd 7 szóval közérthetően összefoglalja annak tartalmát. Elena Bodnar 2009-ben IgNobel-díjjal kitüntetett találmányáról, az arcmaszká alakítható melltartóról beszélt; ennek a hasznosságát a járvány a legmesszebb menőig igazolta. Marty Chalfie 2008-ban kémiai Nobel-díjjal is elismert, a zöld fluoreszcens fehérje sajátosságait feltáró kutatásairól beszélt. Masako Kishida japán kutató számítógépes 'bug'-okról tartott 24/7 előadást, az 1997-es IgNobel-díjas Mark Hostetler floridai tudós pedig a rovarok sajátosságairól. A nagy tekintélyű *Proceedings of the National Academy of Sciences USA* folyóirat főszerkesztője, a rovarattal foglalkozó May Berenbaum Rovarapokalipszis címmel az izeltlábúak kihálásának lehetséges következményeit világította meg, míg Michael Smith, a Max Planck Intézet entomológusa, 2015-ös IgNobel-díjas, a méhszúrásokról adott rövid áttekintést.

A tíz 2020-as IgNobel-díj nem mindegyike kapcsolódott a rovarokhoz vagy bogarakhoz. Az akusztikai díjat Stephan Reber, Takeshi Nishimura, Judith Janisch, Mark Robertson és Tecumseh Fitch kapta egy egészen különleges teljesítményért: rávettek egy nőstény kínai alligátort arra, hogy héliummal dúsított levegővel töltött, légmentesen zárt szobában bömbölésszerű hangot adjon ki (*Journal of Experimental Biology*, vol. 218, 2015, pp. 2442–2447). A díjat Andre Geim (fizikai Nobel-díj, 2010) adta át, és re-

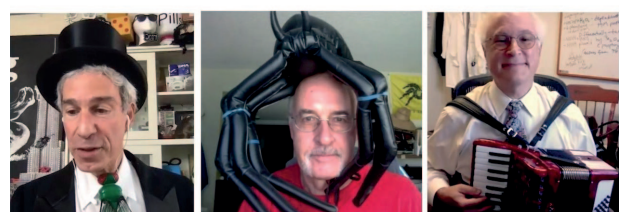
PHYSICS PRIZE

ENTOMOLOGY PRIZE

[USA]

Richard Vetter

MEDICAL EDUCATION PRIZE

Jair Bolsonaro of Brazil, Boris Johnson of the United Kingdom, Narendra Modi of India, Andrés Manuel López Obrador of Mexico, Alexander Lukashenko of Belarus, Donald Trump of the USA, Recep Tayyip Erdogan of Turkey, Vladimir Putin of Russia, and Gurbanguly Berdimuhamedow of Turkmenistan.

ményét fejezte ki, hogy a szerzők legközelebbi elismeréséből csak az első két betű marad majd el.

A pszichológiai díjat Miranda Giacomini és Nicholas Rule kapta. Ők arra dolgoztak ki módszert, hogy a nárcisztikus hajlamú embereket pusztán a szemöldökük megfigyelése alapján azonosítsák (*Journal of Personality*, vol. 87, no. 2, 2019, pp. 373–385). A díjat Eric Maskin adta át, aki 2007-ben volt a közgazdasági Nobel-díj kitüntetettje.

A fizikai díjat Ivan Maksymov és Andrey Pototsky söpörhette be. Ők azt határozták meg, hogy mi történik egy élő földgiliszta alakjával külső, nagyfrekvenciás rezgésnek hatására (*bioRxiv* 10.1101/868521, December 8, 2019). Nekik is Eric Maskin nyújtotta át az elismerést képletesen, a képernyőn keresztül. A díjazottak ünnepi beszédükben elmondták, hogy más állatokkal is hasonló kísérleteket terveznek.

A közgazdasági díjat Christopher Watkins, Juan David Leon Gómez, Jeanne Bovet, Agnieszka Żelaźniewicz, Max Korbmacher, Marco Antônio Corrêa Varella, Ana Maria Fernandez, Danielle Wagstaff és Samuela Bolgan érdemelte ki. Ők kvantitatív összefüggést kísértek meg megállapítani egy országban az emberek között tapasztalható gazdasági egyenlőtlenség nagysága és a csokolózás gyakorisága között. A díjat a 2018-as kémiai Nobel-díjasok egyike, Frances Arnold adta át. Ő egy lényegi kérdést is feltejt: a járvány miatt a csokolózás gyakorisága mindenhol lecsökkent, ezek alapján várható-e emiatt a gazdasági egyenlőtlenségek megszűnése a világban? Az egyik díjazott egyetlen szóval megválaszolta a kérdést: nem.

Az entomológiai díjra Richard Vetter bizonyult méltónak. A szakember azt bizonyította, hogy sok entomológus (rovarokkal foglalkozó szakember) fél a pókoktól, amik egyébként közismerten nem rovarok (*American Entomologist*, vol. 59, no. 3, 2013, pp. 168–175). A díjat az 1993-as év egyik orvosi Nobel-díjasa, Rich Roberts adta azt remélve, hogy a kitüntetett nem tartozik az arachnofóbiás entomológusok közé.

Az orvostudományi díjazottak Nienke Vulink, Damiaan Denys és Arnoud van Loon lettek. Ők egy korábban ismeretlen, általuk mizofóniának elnevezett egészségügyi rendellenesség első diagnózisát állították fel: ez a más emberek által kiadott csámcsogó hangoktól való irtózást jelenti (*Journal of Affective Disorders*, vol. 217, 2017, pp. 289–294). A díjat Frances Arnold adta át, s itt is volt lényegi kérdése: van-e kezelési módszere ennek a rendellenességnek? Válaszként a díjazottak igent mondtak, és röviden el is magyarázták hogyan: az általuk kifejlesztett kúra filmrészleteket és hangátalakítást használ.

Az anyagtudományi díjat Metin Eren, Michelle Beber, James Norris, Alyssa Perrone, Ashley Rutkoski, Michael Wilson és Mary Ann Raghanti „vihették haza”, akik tudományos módszerekkel győződtek meg arról, hogy a fagyott emberi ürülékből készülő kések használhatatlanok (*Journal of Archaeological Science: Re-*

ports, vol. 27, no. 102002, October 2019). A díjat egy másik kémiai Nobel-díjas, Marty Chelfie adta át, aki a 24/7 előadók között is szerepelt. Az ő kérdése az volt, hogy ezzel a munkával nem pazarolták-e (waste) a részt vevő kutatók a tehetségüket a kollégáik szerint. A díjazottak csak annyit mondtak: a munka végeredménye minden bizonnyal a tudomány emésztőgödrébe kerül majd.

Politikai-közéleti színezetű díjat hármat is átadtak az idén. Eltérően a hét tudományos díjjal, az elismerésben részesülők ezek egyikét sem tudták – vagy akarták – átvenni.

A béke-díjat India és Pakisztán kormányának megosztva ítélték oda. Az elismert teljesítmény az az utasítás volt, amelyet országviselelőnek az ajtaján, majd még azelőtt távoztak, mielőtt az érintettek ajtót tudtak volna nyitni. A kísérlet a tudományos szakirodalomban mindeddig publikálatlan maradt, de számos sajtóbeszámoló dokumentálja.

A menedzsment-díjat Xi Guang-An, Mo Tian-Xiang, Yang Kang-Sheng, Yang Guang-Sheng és Ling Xian Si kapták. Mind az ötén kínai bérnyílkosok, s egy feladatot a következő módon vállaltak el: eredetileg Xi Guang-An fogadta el a megbízást, aki aztán megbízta Mo Tian-Xiangot, aki aztán megbízta Yang Kang-Shenget, aki aztán megbízta Yang Guang-Shenget, aki aztán megbízta Ling Xian Sit. Az egymást követő megbízások egyre kisebb díjazást tartalmaztak, de végül senki nem követett el gyilkosságot. A kísérlet a tudományos szakirodalomban publikálatlan maradt, de számos sajtóbeszámoló és bírósági jelentés készült róla. Akár a béke IgNobel-t is kiérdemelhette volna ez a teljesítmény.

Az egészségnevelési díjat sok nemzetvezető kapta megosztva: Jair Bolsonaro (Brazília), Boris Johnson (Egyesült Királyság), Narendra Modi (India), Andrés Manuel López Obrador (Mexikó), Alekszandr Lukasenko (Fehéroroszország), Donald Trump (Egyesült Államok), Recep Tayyip Erdogan (Törökország), Vlagyimir Putyin (Oroszország) és Gurbanguly Berdimuhamedow (Türkmenisztán). A Covid-19 járvány alatt mindannyian egyértelmű bizonyítékát adták annak, hogy a politikusok sokkal gyorsabb és közvetlenebb hatást tudnak élet-halál kérdésekben kifejteni, mint az orvosok. A hatást számos tudományos igényű műben igazolták, de ezek publikációjában egyik díjazott sem vett részt. A neves díjazottak közül Alekszandr Lukasenko külön figyelmet is kapott: ő 2013 után másodszor kapta meg a kétségtelenül kétes elismerést.

A videóban több alkalommal is szó esett a finanszírozási nehézségekről. Eddig a díjátadókat túlnyomórészt a bemutató est jegybevételeiből szervezték, de 2020-ban a kényszerből alkalmazott online módszer miatt ilyen nem volt. A díjazottak minden korábbi évben hangsúlyozottan saját költségükön utaztak el az ünnepségre, 2020-ban erre nem volt szükség. A díjátadó megszervezéséhez ebben az évben sok lelkes önkéntes önzetlen munkájára volt szükség. Ahogy Marc Abrahams fogalmazott: a támogatás összegyűjtése 2020 előtt küzdelem volt, a járvány évében viszont kalanddá vált. Ezért a ceremóniamester, aki egyben az *Annals of Improbable Research* főszerkesztője is, a nézők segítségéért az IgNobel-díjak túléléséhez, ebben nagy segítségre volt kutyája, Wednesday Abrahams is. A 2020-as díjátadón mindenki abban reménykedett, hogy a következő évben már vissza lehet térni a szokásos, személyes jelenlétű módszerhez, de 2021 nyarára világossá vált, hogy ez nem így lesz: 2021. szeptember 9-én magyar idő szerint éjfélkor élőben ismét online lehet majd követni a harmincegyedik IgNobel-díjátadót.

Lente Gábor